רשות הטבע והגנים
חטיבת מדע
אגף אקולוגיה

יום רביעי 21 יולי 2021

לכבוד ד״ר יהושע שקדי
מדען ראשי
חטיבת המדע
רשות הטבע והגנים

<u>הנדון: המלצות צוות לבחינת השפעת הצייד על התור המצוי</u>

ד״ר שקדי שלום רב,

אני מתכבד להגיש לך את ההמלצות המקצועיות שגובשו בעקבות עבודת הצוות לבחינת השפעת הצייד על התור המצוי.
ברצוני להודות לחברי הצוות המייעץ המקצועי אשר תרמו לגיבוש ההמלצות המפורטות במסמך.
כלל החומרים אשר שימשו את עבודת הצוות מצורפים כנספחים דיגיטליים לסיכום המלצות זה לפי הפירוט שלהלן:

מספר נספח	נושא
נספח 1	תכנית השימור לתור המצוי של CMS. 2018.
נספח 2	תכנית לשימור התור המצוי *Streptopelia turtur* בישראל. נ. לידר. 2020.
נספח 3	מצגת לחברי הצוות המייעץ על הצייד: תכנית לשימור התור המצוי. נ. לידר.
נספח 4 א-ג	סיכומי שלוש ישיבות של הצוות המייעץ
נספח 5	עמדת ארגון ציידים למען הטבע – חגי כספי
נספח 6	עמדת מרכז הצפרות, חלה״ט– ד״ר יואב פרלמן
נספח 7	עמדת ד״ר אנה טרכטנברוט – אגף מגוון ביולוגי, המשרד להגנת הסביבה
נספח 8	עמדת ד״ר רועי דור - זואולוג מומחה לעופות, האוניברסיטה הפתוחה
נספח 9	עמדת ד״ר יואב מוטרו – משרד החקלאות

בברכה,

ד״ר נעם לידר
מנהל אגף אקולוגיה
חטיבת המדע
רשות הטבע והגנים

רשות הטבע והגנים
חטיבת מדע
אגף אקולוגיה

המלצות צוות לבחינת השפעת הצייד על התור המצוי

רקע

עדכונו של הספר האדום של העופות המקננים בישראל בשנת 2018, חשף תמונת מצב מדאיגה על הדינמיקה השלילית בעשורים האחרונים במצב אוכלוסייתו של התור המצוי (*Streptopelia turtur*) בישראל, התואמת את מגמת הירידה שנצפתה בכלל אזור התפוצה העולמית של המין. החמרת סטטוס הסיכון להכחדת המין בישראל מחייבת בחינה מקיפה ע"י רשות הטבע והגנים (להלן רט"ג) באשר לסיבותיה ולדרכי הפעולה הנדרשות למזעור הפגיעה במין.

תכנית השימור הבינלאומית לתור המצוי של האמנה לשימור מינים נודדים (אמנת CMS) והאיחוד האירופי שאושרה ב-2018, נכתבה בתגובה לדגם הירידה המדאיג שנצפה באוכלוסיות התור המצוי במרבית טווח תפוצתו. התכנית מספקת בחינה מעמיקה ועדכנית של מכלול האיומים הפוטנציאלים, פערי הידע, וכוללת המלצות מקיפות לקביעת ממשקי השימור הנדרשים במדינות טווח התפוצה של התור המצוי, ובכללם ישראל. התכנית (CMS 2018), מופיעה כנספח 1.

כמדינה החברה באמנה, נדרשת בחינה של תכנית השימור הבינלאומית באשר למידת הרלוונטיות למצב בישראל, וביצוע פעולות לפי המלצותיה בהתאם. רט"ג, כגוף המקצועי בנושא מטעם מדינת ישראל נדרש לרכז בדיקה זו.

הבחינה המקצועית שנערכה בין אוקטובר 2020 ליולי 2021 כללה:

<u>בשלב ראשון</u> בוצעה הערכה מקצועית לגבי מידת הרלוונטיות של התכנית הבינלאומית למצב בישראל, לאור מצבו המידרדר של המין. בהערכה זו (לידר 2020, נספח 2) נבחנו כל אחד מהאיומים אשר נמנו בתכנית הבינלאומית והוערכה מידת התאמתם כגורמים מסבירים לירידה באכלוסיית התור המצוי שתועדה בישראל. ניתוח זה מהווה את הבסיס למיקוד תכנית השימור לתור המצוי בישראל. עבודה זו כללה:

- סקירה של מצב השימור של התור המצוי בעולם ובישראל, על בסיס הערכות הספר האדום העולמי והישראלי, וכן נתונים על היקף הצייד של התור המצוי בישראל.
- סקירה של עיקרי תכנית השימור הבינלאומית, מטרותיה, האיומים העיקריים שמופו והיעדים שהוגדרו.
- סקירה של האיומים העיקריים שזוהו בתכנית השימור הבינלאומית ובחינת הרלוונטיות שלהם לישראל.
- הצעה של מתודולוגיה לבירור דרכי הפעולה הנדרשות לביצוע בישראל בעקבות ניתוח האיומים וזיהוי פערי הידע, זאת בהסתמך על תוצרי עבודת צוותים מקצועיים אשר יציעו את הפעולות הנדרשות, על-פי הכיוונים והכלים המוגדרים בתכנית השימור הבינלאומית.

מסקנות ההערכה הישראלית מצביעות על שלושה איומים מתכנית השימור הבינלאומית שהינם רלוונטיים לישראל:

1. רמות ציד חוקי בלתי מקיימות.
2. אובדן בתי גידול באזורי הרבייה והחריפה של התור המצוי, הקשורים בשימוש בקרקע ובשינויים בתכסית הקרקע ;
3. הרג ולכידה בלתי חוקיים, במיוחד במהלך נדידת האביב ובעונת הרבייה;

איומים אחרים שהוגדרו בתכנית השימור והוערכו כמשמעותיים פחות, או כמבוססים פחות, אך קיימים פערי ידע משמעותיים אודותיהם, כוללים:

4. מחלות - למשל טפיל הטריכומונס (*Trichomonas gallinae*)
5. תחרות עם מינים אחרים – למשל תחרות עם תור הצוארון.
6. הרעלה בשוגג ובכוונה.
7. אירועי מזג אוויר ושינוי אקלים.

<u>מסקנות לגבי הצייד</u>: המסקנות העיקריות מההערכה הישראלית (נספח 2) העוסקות בצייד החוקי בישראל והשפעתו על התור המצוי:

- האיום מרמת צייד בלתי מקיימת הוא רלוונטי כגורם מסביר אפשרי למגמת הירידה שנצפתה עבור התור המצוי בישראל .
- רמת האיום עבור האוכלוסייה המקננת בישראל מוערך כ-**גבוה-קריטי**, זאת לאור כך שהצייד בישראל, בהיקף של עד 10,000 פרטים בשנה עלול להשפיע גם על פרטים מקומיים וצעירים לאחר רבייה וגם על פרטים בעצירת נדידה.
- קיימים פערי ידע משמעותיים על היקפו המספרי של ציר הנדידה המזרחי של התור המצוי, ולכן לא ניתן להעריך את היקף ההשפעה המשוער של הצייד בישראל.

בשלב שני, ועל בסיס המסקנות לגבי הצייד בישראל, הוחלט על הקמת צוות מומחים מייעץ לרט"ג לבחינה של השפעת הצייד על התור המצוי, וזאת על-פי ההנחיות של תכנית השימור הבינלאומית (נספח 1) ומסמך ההערכה הישראלי (נספח 2). הצוות כלל נציגים מקצועיים מהגופים הבאים:

1. ד"ר יואב פרלמן- החברה להגנת הטבע
2. ד"ר אנה טרכטנברוט- המשרד להגנת הסביבה
3. ד"ר רועי דור- האוניברסיטה הפתוחה
4. ד"ר יואב מוטרו- משרד החקלאות
5. חגי כספי – נציג ארגון ציידים למען הטבע
6. אפיק מנחם – צייד עצמאי
7. יתיר שמיר – חטיבת אכיפה, רט"ג
8. בן רוזנברג – חטיבת אכיפה, רט"ג
9. אוהד הצופה – חטיבת המדע, רט"ג
10. ד"ר סיימון נמצוב – חטיבת המדע, רט"ג
11. ד"ר נעם לידר- חטיבת המדע, רט"ג

הצוות קיים שלוש פגישות עבודה לפי התכנית הבאה (סיכומי שלושת הפגישות מצורפים כנספחים 4 א-ג):

פגישה ראשונה – הצגת התכנית הבינלאומית לשימור התור המצוי. הצגת מטרות הצוות ותוצרים נדרשים, הגדרת העבודה הנדרשת. המצגת שהוצגה בפגישה מצורפת כנספח 3.
פגישה שנייה – הצגת התשובות והתובנות של כל חבר צוות בעקבות השאלות שהוגדרו בפגישה הראשונה. דיון ודיוק כיוונים, פערים והסכמות.
פגישה שלישית – הצגת ריכוז התובנות וריכוז ההמלצות לדיון הצוות.

חברי הצוות התייחסו בכתב לשאלות שהוצגו לדיון בפגישה הראשונה לפי הנחיות תכנית השימור הבינלאומית:

כיצד מיישמים את פעולה 3.2.2 בתכנית השימור הבינלאומית: *"על בסיס המלצות מודל דמוגרפי וידע נוסף – יישום של תכנון שנתי של מכסות צייד שנתיות ועונתיות."*

1. מה הם פערי הידע
2. מה נדרש על-מנת להשלימם.
3. האם ניתן בשלב זה להמליץ על יישום תכנית לצייד מקיים בישראל.
4. מהן ההמלצות
5. מה נדרש מבחינת בקרה וניטור.

התייחסויות חברי הצוות מסוכמות בעמודים 27-32 במצגת (נספח 3), על בסיס תשובות מפורטות בכתב שהועברו (נספחים 5-9).

בשלב השלישי והאחרון, תוצרי עבודת הצוות המייעץ גובשו לסדרת המלצות עבור המדען הראשי של רט"ג (מסמך זה). הללו מפורטות בעמוד הבא.

רשות הטבע והגנים
חטיבת מדע
אגף אקולוגיה

<u>המלצות עבודת הצוות המייעץ</u>

1. <u>מה הם פערי הידע?</u>
   - קיימים פערי ידע משמעותיים ורבים לגבי הביולוגיה והדמוגרפיה של התור המצוי. אלו נדרשים לבניית מודל דמוגרפי חזק הבוחן את השפעת הצייד ואומד את הערכים שמתחתם הצייד עשוי להיות מקיים: הערכת גודל מעודכנת לאוכלוסייה המקננת, מידע על גודל האוכלוסייה הנודדות בציר הנדידה מעל ישראל, הצלחת רבייה של האוכלוסייה המקננת, ותזמון נדידת הסתו של תורים מקומיים ביחס לסיום עונת הרבייה.
   - קיימת בעיה של חוסר דיוק בדווחי הציידים לרט"ג, ובעיקר חשש לזיהוי מוטעה בין תור צווארון לתור מצוי. לאור זאת לא ניתן לאמוד בדיוק מספק את היקף הצייד של המין בישראל.

2. <u>מה נדרש להשלמת פערי הידע?</u>
   - תכנון וביצוע מחקר וניטור בשלוש שנים הקרובות כדי לתת מענה לפערי ידע הרלוונטיים לצייד ולאיומים נוספים שהועלו מההערכה הישראלית כמו שינויים בבית הגידול, תחרות פוטנציאלית עם תור הצווארון ונגיעת בטפיל הטריכומונס.
   - פיתוח מודל טוב להערכת גודל האוכלוסייה והשפעת גורמים כמו צייד, לפי ההמלצות של CMS ובשיטות דומות אלו שהוצעו ע"י ד"ר רועי דור (נספח 8).
   - ניטור ע"י רט"ג של עונת הצייד על-מנת לבצע אימות מהשטח לדיווחי הציידים באפליקציה, וכן לצרכי דיגום של טפיל הטריכומונס (איום נוסף לפי תכנית השימור, אשר יש עליו פערי ידע משמעותיים) מפרטי צייד של יונאיים בכלל.

3. <u>האם ניתן בשלב זה להמליץ על יישום תכנית לצייד מקיים בישראל?</u> ניתן בשלב זה רק להציע <u>תכנית זמנית</u> עד לבירור מצב המין דרך מחקר. תכנית זמנית זו נסמכת על נתונים וידע אחר הזמין בשעה זו:
   - תקופת המעבר של התור המצוי במהלך נדידת הסתו, החופפת את עונת הצייד, היא מה-1 לספטמבר ועד סוף ספטמבר (שבוע 40) , עם מספרים קטנים יותר עד אמצע אוקטובר (שבוע 42) לכל המאוחר. לאחר תקופה זו נצפים תורים בודדים אם בכלל (נספח 6).
   - המין נמצא בירידה משמעותית בישראל ובעולם, ונמצא בסיכון להכחדה. בהיעדר מידע מדויק יש להפעיל שיקולי זהירות מונעת בבניית תכנית ולהעריך את גודל ההשפעה הזמנית על שימורו של המין.
   - תור הצווארון הוא מין נפוץ, ואולי מתפרץ. לאור מספריו הגדולים הוא יכול לייצר נזקים לחקלאות ופגיעה בתורים מצויים דרך תחרות. הצייד הוא אחד מהכלים הממשקיים לוויסות אוכלוסיית תור הצוארון.

4. <u>מהן ההמלצות?</u>
   - <u>אפשרות 1 (**מועדפת**[*])</u>: <u>עצירת הצייד של התור המצוי בחודש ספטמבר בלבד עד לסיום המחקר</u>[**]. היקף הפגיעה האפשרי בתקופת זמן של עד 3 עונות צייד, אינו צפוי לדרדר את המין למצב שאין ממנו חזרה, גם אם תהיינה טעויות בזיהוי. אפשרות זו תאפשר ללמוד על יכולות הזיהוי של התור המצוי, ותאמת מהשטח את דיווחי הציידים.
   - <u>אפשרות 2</u>: עצירת הצייד לכלל מיני התורים בחודש ספטמבר. זוהי החמרה למול האפשרות הראשונה הנובעת מהטענה לחוסר יכולת זיהוי אפקטיבי של תורים מצויים לעומת תורי צווארון בזמן צייד. יתרונה בכך שהיא מקטינה עד לאפס את הפגיעה בתורים, אך חסרונה שנלמד פחות על הצייד ועל אפשרויות זיהוי לטובת בניית תכנית סופית.
   - <u>אפשרות 3</u>: איסור על צייד תור מצוי בכל העונה (כמו בהוראת שעה הנוכחית). אפשרות זו לא שונה מאפשרות 1 , אך אין לה משמעות כלל לאחר אמצע אוקטובר.
   - <u>אפשרות 4</u>: התרת הצייד ללא הגבלות (עם או בלי ניטור), וזאת על בסיס הנחות שהיקף הצייד בישראל כיום הוא מקיים, לאור הנתונים הקיימים כיום (דיווחי צייד והערכות מהספרות על גודל אוכלוסיות לאורך ציר הנדידה המשוער). בהיעדר נתונים מספקים בדיוקם, ההנחות מאחורי המלצה זו אינן עולות בקנה אחד עם עקרון הזהירות המונעת.

5. <u>מה נדרש מבחינת בקרה וניטור?</u>
   - ניטור ובקרה של עונת הצייד (מפגשי ציידים, בדיקת הציד, אימות מול דיווחים באפליקציה ועוד).- באחריות חטיבת מדע וחטיבת אכיפה רט"ג לבנות תכנית ניטור עם המחוזות. יש להיערך לניטור עונת הצייד הקרובה.
   - קידום מחקר: יתבצע איפיון ע"י חטיבת המדע ברט"ג, ויקודם מחקר בליווי צוות מלווה. משך המחקר – עד 3 שנים. יש להיערך לתחילת ביצועו לקראת אביב 2022.

---

[*] המלצת ד"ר נעם לידר, לאחר שקלול עבודת הצוות.

[**] במנגנון של הוראת שעה שנתית בהתאם לאורך המחקר הנדרש.

רחוב עם ועולמו 3, גבעת שאול, ירושלים 95463, טל' 02-5005421 / פקס 02-5006281 www.parks.org.il / leader@npa.org.il

רשות הטבע והגנים
חטיבת מדע
אגף אקולוגיה

<u>סיכום והמלצות להוראת השעה עבור התור המצוי</u>:

הוספתו של מין לרשימת המינים בסכנת הכחדה מהווה קונפליקט עקרוני וערכי אל מול המשך היותו של המין רשום כחיית צייד בישראל. עם זאת, ללא בחינה מעמיקה בכלי מחקר מדעיים אודות הגורמים להידרדרות מצבו של המין, קיים חשש שהסרתו מרשימת המינים המותרים לצייד לא תהיה מספקת, ואולי אף לא תתרום כלל לשימור המין, זאת במידה והיקף הצייד יתברר כלא משמעותי, בעוד שהגורמים העיקריים להמשך הדרדרות המין אינם נבדקים ומטופלים.

יש להדגיש את חשיבותה של קטגוריית הסיכון להכחדה שנקבעה לכל מין ואת משמעותה. קטגוריית סיכון להכחדה מחמירה יותר של מין בודאי תשפיע על מידת הזהירות המונעת הנדרשת על מנת לבחון את המשך מעמדו כחיית צייד, גם מהבחינה העקרונית. עם זאת, נדרשת גם תשומת לב לבחינה מקצועית על השפעת הצייד ואיומים נוספים של מינים שהוגדרו בקטגוריות הסיכון הנמוכות יותר כמו התור המצוי (קרוב לסיכון, NT), וזאת כל עוד ניתן לשנות את פעולות ממשק השימור הנדרשות ולשפר את מצבו של המין, בדיוק כפי שמתווה אמנת CMS בתכנית השימור לתור המצוי. זאת לעומת מצב שבו המין מתגלה כבסכנת הכחדה חמורה כמו השליו הנודד (CR), ויתכן שגם מאמצי שימור גדולים יתגלו כלא יעילים מספיק על-מנת למנוע את הכחדתו.

לאור זאת, רישומו של מין כבסכנת הכחדה דורשת בשלב ראשון בחינה מקצועית ע״י רט״ג, באשר לאיומים, פעולות נדרשות וניטור <u>ובמקרה הצורך מחקר</u>. רק לאחר ניתוח האיומים והערכה מבוססת נתונים אודות תרומתם להידרדרות מצב המין ניתן להמליץ על צעדים הנוגעים לממשק השימור הנדרש, כולל החלטה על איסור או התרת הצייד של המין.

חשוב לודא שעד אשר מתגבש הידע הנדרש בעזרת ניטור או מחקר <u>תחום בזמן</u>, החלטות המתקבלות על המשך הצייד (או על כל פגיעה אחרת במין), לוקחות בחשבון את ההיתכנות למזעור הפגיעה אל מתחת לפגיעה משמעותית. ערך סף לפגיעה משמעותית מוגדר כמספר הפרטים המירבי שייפגעו, שאותו מתיר הרגולטור (רט״ג), מבלי שתגרם פגיעה משמעותית באוכלוסיית המין. הצבת ערך סף תאפשר בחינה של היתכנות המשך הציד במידת האפשר במהלך תקופת המחקר וזאת ע״י בחינה של הגבלת שיטות (לדוגמא איסור שימוש במכונות שמע לצייד השליו) או הגבלה בזמן (לדוגמא דחיית תחילת עונת צייד התור המצוי עד לאחר מעבר גל הנדידה העיקרי). באם אין פתרונות כאלו, נדרש לאסור באופן זמני את הצייד עד לקבלת המידע הנדרש להחלטת קבע.

<u>המלצות עבור הוראת השעה</u>:

התור המצוי מסווג בספר האדום כמין קרוב לסיכון בישראל. תכנית השימור למין של אמנת CMS ממליצה למדינות החברות לפעול לשימור במין ולשיפור מעמדו. תכנית השימור קוראת לעצירה זמנית של הצייד החוקי של התור המצוי, עד לגיבוש ויישום תכנון שנתי של מכסות צייד שנתיות ועונתיות.

בחינה מקצועית ראשונית שבוצעה בישראל ע״י רט״ג בסיוע מומחים מעלה מספר איומים, ביניהם צייד ברמה לא מקיימת, וכן פערי ידע משמעותיים, שאותם נדרש להשלים בניטור ומחקר לצרכי הגדרת סטטוס המין כחיית צייד בעתיד. לאור זאת, נדרש לקדם ניטור ומחקר במתכונת דומה לזו שבוצעה עבור השליו הנודד, וזאת על-פני תקופת זמן מוגדרת של עד שלוש שנים. במהלך תקופת המחקר תוגבל הפגיעה בתור המצוי מצייד ע״י איסור צייד של המין במהלך כל חודש ספטמבר, במנגנון של הוראת שעה. עם סיומו של המחקר תגובשנה המלצות סופיות למעמדו של המין כחיית צייד.

רשם: ד״ר נעם לידר 21.7.2021

"עדיין חיים בקרבנו בני אדם שבצעירותם זוכרים יונים; עדיין חיים עצים שבצעירותם נרעשו מרוח חיה. אבל כמה עשורים מאז, רק האלונים העתיקים ביותר יזכרו, ולבסוף רק הגבעות ידעו"

אלדו לאופולד, 1947, על היונה הנודדת, מין שמנה פעם למעלה משלושה מיליארד פרטים, אך נכחד בגלל האדם (מתוך תכנית השימור הבינלאומית לתור המצוי).